

STREEKMUSEUM HOEKSCHE WAARD
HOFWEG 13 3274 BK HEINENOORD

Bulletin 77

AUGUSTUS 1998

STICHTING
VRIENDENKRING VAN HET STREEKMUSEUM HOEKSCHÉ WAARD
(ingeschreven K.v.K. Dordrecht nr. 41119934)

Redactie en secretariaat:

Hofweg 13, 3274BK Heinenoord. Giro 38.70.852

Contributie: minimaal fl. 10,-- per persoon/jaar.

Redactie:

Mevr. C. van Buren

J. Gerretse

A.O. Mol

P.J. Pot

K.H. van der Ree

W. Reedijk

Drs. J.E. de Rooy

Mr. G. Schilperoort

C. Spruit

Mr. R. van der Waal

J. Weijers

Hof van Assendelft:

Hofweg 13, 3274BK Heinenoord. Telefoon 0186-601535

Geopend:	dinsdag t/m zaterdag	14:00 -17:00 uur
	Zaterdag bovendien	10:00 -12:00 uur

Leeszaal:

Geopend:	woensdag	9:00 - 13:00 uur
	zaterdag	10:00 - 17:00 uur

Oost-Leeuwenstein:

Dorpsstraat 13, 3274BB Heinenoord

Geopend:	zaterdag	10:00 - 12:00 en 14:00 - 17:00 uur
----------	----------	------------------------------------

Groepen op afspraak.

Conservator:

Drs. J.E. de Rooy 0186-602010

Niets van deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

NIEUWS VAN DE REDACTIE

Beste vrienden,

Op 3 oktober 1998, als wij onze vriendendag houden (hierover leest u elders in dit bulletin) is het precies 30 jaar geleden, dat de toenmalige Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, Mr. J. Klaasesz, officieel het Streekmuseum Hoeksche Waard opende. Het was een heuglijke dag voor de conservator en zijn helpers, die lang gezwoegd hadden om van het vervallen Hof van Assendelft iets moois te maken. Het is goed dit weer eens in herinnering te brengen en de werkers van het eerste uur de lof toe te zwaaien die zij verdienen. Eén van de vroegere helpers is onlangs weer onze gelederen komen versterken. Wij heten de heer G. Schilperoort van harte welkom in ons midden! In de loop der jaren heeft men echter niet stil gezeten. Te vermelden valt o.a. het in gebruik nemen van de schuur van de oude boerderij Oost-Leeuwenstein en de uitbreiding van het Hof met de tegenwoordige studiezaal. Als bekroning kwam enige jaren geleden de aanleg van de fraaie tuin, waarvoor ruimte beschikbaar kwam na de afbraak van het H.C. Andersenhuis.

De Vriendenkring is blij te constateren, dat het door haar geschonken hek juist op tijd is klaargekomen om het feestelijk karakter van het 30-jarig bestaan van het Streekmuseum te benadrukken. Dank aan de vele vrienden die dit met hun bijdragen hebben mogelijk gemaakt!

Mocht u eventueel uw bijdrage voor dit jaar nog niet overgemaakt hebben, dan is dit een mooie gelegenheid!

Wij hopen op 3 oktober nogmaals bij dit jubileum stil te staan, maar het spreekt vanzelf dat u iedere dag als vriendendag kunt beschouwen. U bent altijd van harte welkom!

Volg het voorbeeld van velen uit binnen- en buitenland, die hier een bezoek brachten en er plezier aan beleefden. Graag tot 3 oktober of wanneer u maar wilt.

J.G.

VRIENDENDAG

De redactie is verheugd u te kunnen meedelen, dat het mogelijk is gebleken een gevarieerd programma samen te stellen voor de Vriendendag op zaterdag 3 oktober 1998.

Wij hopen u tussen 12.45 en 13.00 uur in het Streekmuseum te Heinenoord te ontvangen, waar de koffie voor u klaar staat. Uiterlijk om 13.10 uur vertrekken de bussen naar Rotterdam-Delfshaven, waar wij een bezoek brengen aan het museum "De Dubbelde Palmboom" en de Pelgrimvaarderskerk.

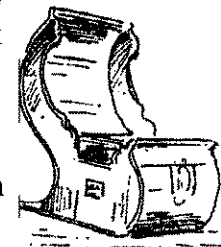
Rond half vijf keren wij terug naar Heinenoord om vervolgens met eigen vervoer naar "De Vijf Schelpen" te Mijnsheerenland te gaan. Hier gebruiken wij het aperitief en de traditionele spek-met-peren maaltijd of erwtensoep. Wanneer u geen eigen vervoer heeft zullen wij voor vervoer naar Mijnsheerenland zorgen.

Heeft u zin in dit uitstapje naar Delfshaven?

U kunt zich tot 19 september a.s. aanmelden voor deze dag door overmaking van F 53,50 per persoon op postgirorekening 38.70.852 van -de Stichting Vriendenkring vh Streekmuseum Hoeksche Waard- te Heinenoord. Uiteraard onder vermelding van het aantal personen en de menukeuze "spek-met-peren" of erwtensoep. Wij rekenen op uw komst!

Wilt u alleen deelnemen aan de bustocht naar Delfshaven, dan zijn de kosten F 22,50 per persoon en wilt u alleen de maaltijd (aanvang half zes) gebruiken, dan dient F 34,50 per persoon (+ menukeuze) over te maken. Introduce(e)s zijn zoals gewoonlijk hartelijk welkom.

Voor nadere inlichtingen kunt u contact op nemen met de heer A.J. Dekker, penningmeester, telefoon 0186-604652.

P.J.P.

NIEUWE VRIENDEN

L 233	H. Beens	Mierlo
HW 395	A.M. Dorst-Elfring	Goudswaard
HW 602	E. van Driel	Strijensas
L 022	E. van der Es	Dordrecht
HW 215	A. van Es-Boon	Strijensas
HW 699	D.H. Evers-Quist	Puttershoek
L 738	W.P. Haagsma	Weert
L 213	H. de Haan	Wageningen
L 014	J.M. Hegen	Zwijndrecht
L 157	H. van der Jagt	Sliedrecht
HW 197	J.D. Maasdam	Zuid-Beijerland
HW 093	D.A. Maaskant	Oud-Beijerland
L 284	A. Melis	Poortugaal
L 743	F.A. van Meurs	Rotterdam
HW 691	M. Moerkerken	Oud-Beijerland
HW 569	J. Ras	Strijen
L 458	J. Reedijk	Elst (Gld)
L 762	W. de Snoo	Kapelle
L 031	L. Verzenaal	Dordrecht
L 298	Drs. P.E. Vleugel	Nieuwerkerk
L 855	H. van Wolferen	Brielle
L 856	J. van Wolferen-v.d. Stel	Brielle

WAT DE KRANTEN ZEGGEN

"MEEKRAP EN MEESTOVEN OP DE ZUIDHOLLANDSE EILANDEN".

Door A.G. de Groot, lid van de Hist. Vereniging van Zuid-Holland. Vigilant Deo Confidente.

In een viertal artikelen, gepubliceerd in het Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard van juni/juli 1956, met bovengenoemde titel kijkt de schrijver/redacteur terug naar de teelt, de plant en de verwerking van de meekrap. Hieronder volgt een letterlijke, maar ingekorte versie.

"Het is welhaast onbegrijpelijk, dat de cultuur van een gewas, dat gedurende eeuwen, een vooraanstaande plaats innam op de kleigronden van onze delta-eilanden, een cultuur, die nog in de tijd van onze grootouders een nabloei beleefde, nu zo radicaal verdwenen is, dat ook de andere eilanden er weinig meer over te vertellen weten dan dat zij vroeger op "erhuizen" wel van die vreemdsoortige kromme spaden gezien hadden, die bij het meekrapdelven gebruikt werden en dat de plaats van enkele voormalige meestoven nog wel bekend is en in sommige plaatselijke geografische namen voortleeft.

Een centrum van de meekrap-teelt lag voor ons land rondom Reimerswaal en Zierikzee, later ook op Tholen, maar ook in de Westhoek van Noord-Brabant en op de Zuid-Hollandse eilanden werd op grote schaal meekrap verbouwd en verwerkt (of "gereed"), zodat het zijn nut kan hebben op deze plaats iets meer te vertellen over de algemene aspecten en over de plaats, die dit bedrijf bij ons innam.

De plant.

Bekend mag worden verondersteld, dat meekrap (*Rubia tinctorum* L.), die verwant is aan het walstro en het Lieve-Vrouwe-bedstro, een overblijvende plant is met een sterk ontwikkeld wortel-

stelstel, waaruit door afwisselende fermentatie en drogerij een in het algemeen rode, zeer houdbare kleurstof bereid werd, die in hoofdzaak toepassing vond voor het verven van textiel, hoewel er ook wel gebruik van gemaakt werd door huisschilders en kunstschilders.

Kleurstoffen.

Het voornaamste natuurlijke pigment in de meekrapwortel is de alizarine, waaruit een felrode verf (zg. Turks rood) o.a. voor de Franse soldatenbroeken en voor de kleding van de Nederlandse boeren en vissers werd bereid. Daarnaast kwamen nog enkele andere kleurstoffen in de wortels voor, o.a. purperine, waaruit langs chemische weg andere tinten bereid konden worden, tot blauwachtige toe. Het kenmerk van deze pigmenten was steeds de grote houdbaarheid, doordat zij in water onoplosbaar zijn.

Teelt.

De teelt moet bij voorkeur geschieden op zwaarbemeste vette klei, in april of mei werden stukken van de wortels van bestaande planten afgescheurd, en na onderdompeling in een modderbad werden deze z.g. "kiemen" uitgezet in bedden van 2 à 3 voet breed met diepe voren ertussen. De "kiemzetters" waren speciale vaklieden, die het kieskeurige goedje een behoorlijke

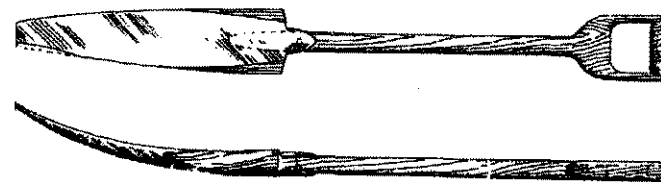
zorg moesten geven. In het najaar werd het loof gemaaid en hetzij met grond vermengd als winterdek over de planten gespreid hetzij als veevoeder gebruikt.

Na de overwintering liepen de planten weer uit en herhaalde zich de jaarcyclus.

Het hing nu van allerlei omstandigheden, niet het minst van het weer, maar ook van de marktprijzen af of de boer nu zijn meekrap zou delven of nog een jaar wachten, waarna de wortels natuurlijk meer ontwikkeld zouden zijn.

Normaal was in deze streken de oogst van 3-jarige planten, een enkele maal oogstte men 4-jarige. Vaak werd het areaal geregeld naar de diverse graan-

prijzen, gingen deze omhoog dan werd minder meekrap geteeld en omgekeerd. maar hoe dan ook de meekrap werd in het najaar gedolven; de 15de

september was de officiële begindatum door de eeuwen heen. (De meestoven begonnen hun werk enige dagen later. Een normaal seizoen voor de stoven duurde "70 nachten"). De del-

vers werden om de rode kleur der wortels wel "Krotenspitters" genoemd. Zij hadden een zware taak en moesten hun vak terdege verstaan om geen schade aan te richten aan de broze wortels.

Bereiding.

De wortels bleven enige dagen op het land liggen om hun broosheid te verliezen; daarna werden zij naar de meestoven vervoerd voor de verdere bereiding. Men noemde deze vers van het land komende wortels ondanks de rode kleur de groene mee, in tegenstelling tot de mee, die al elders was voorbereid tot racine (zie verder). Een meestoof was een gewoonlijk rechthoekig gebouw, dat verdeeld was in een koude stoof, een warme stoof, waar de groene mee kunstmatig gedroogd werd, een stamhuis met rosmolen en enkele opslagplaatsen. Het gebouw droeg meestal een zadeldak, dat aan een kant iets steiler en hoger gebouwd was. Dit verhoogde deel noemde men de "toren". Op de vorstrand van de toren stond de schoorsteen. In de toren bevonden zich boven een vuurhaard vier soms vijf latwerkzolders boven elkaar, waarop de wortels voorgedroogd werden door er rook en verwarmde lucht van 50 à 60 C langs te laten trekken.

In het midden van de 19e eeuw werd het droogproces in sommige meestoven nog verbeterd door er ijzeren verwarmingsbuizen in aan te brengen, een methode die door de voortschrijdende techniek mogelijk en lonend werd gemaakt. (Deze modernisering werd nog in 1859 op het voorbeeld van

andere stoven tot stand gebracht te Oud-Beijerland à raison van F 800,-). Na het drogen werd de wortel vaak nog van de schil ontdaan en gezuiverd. Het dan ontstane produkt had de Franse naam overgenomen: racine. Bij het schillen bleven er stukjes van de stengel aan de schil hechten: deze had dus ook nog waarde, hoewel slechts een veel geringere; men noemde dit produkt de "mullen". Evenals het eindprodukt, dat uit het hart van de wortels werd bereid, "het hartgoed" werden racine en mullen wel verhandeld, maar meestal werden zij -althans vòòr 1850- in dezelfde meestoof verder bewerkt. Op een eestzolder, die soms wel 50 voet lang was en met een paardenharen kleed belegd, vond de nadroging plaats, waarna de racine in grote holle eiken blokken fijngestampt werd door zeer zware ijzeren stampers, die door een rosmolen in beweging gebracht werden. Zo ontstond het eindprodukt klaar voor de ververijen. Het verwerken van racine, al of niet met de nadroging, werd door sommige stoven ook in loon voor derden verricht. Omstreeks het midden van de vorige eeuw deden de stoommachines ter vervanging van de rosmolens hun intrede in de meestoven.

In 1854 werd in de stoof te Oud-Beijerland door de heren Everaad en Everdingen uit Delfshaven een stoommachine van 5 paardenkrachten (!) geïnstalleerd.

Het stampen was het domein van de "stamper" en de "drijver" (van de paarden): de laatste werd mettertijd dus vervangen door de stoker-machinist. Deze functionarissen waren ondergeschikt aan de "droger", die de eigenlijke bedrijfsleider was. Verder was er in de meestoof nog een "onderman", tezamen met deze werden droger, stamper en drijver wel als de "gewrochten" aangeduid. Hierbij hoorden niet de losse werklieden, die als "opdoeners", "dorschers" en "sleepers" dienst deden.

Het fijnstampen geschiedde bij nacht, omdat het daglicht een nadelige invloed op de verfstof oefende. Een belangrijke onkostenpost werd dan ook gevormd door de olijf of olij, die voor de verlichting diende. Voor de verschaffing van deze olijf kreeg de droger van de eigenaren ca. 1820 F 2,- per 1.000 kg eindprodukt uitbetaald, als de olijf niet meer gold dan F 70,- per aam (=1½ liter) en F 2,60 als de olijf duurder werd. Het poeder werd als hartgoed in eiken vaten, bevattende 500 à 600 kg verpakt en verder ter markt gebracht. Deze zware vaten maakten het wel nodig de meestoven aan vaarwater te bouwen. De meestoof te Oud-Beijerland had een eigen steiger

of "palenhoofd" in de haven aldaar. Uit het "Reglement op de beurt-vaart in Strijen" van 1819 is bekend, dat het vervoer van een meevat naar Rotterdam of Dordrecht F 1,- kostte (een oud vet varken daarentegen slechts F 0,50 resp. F 0,40). Wanneer het hartgoed gemengd was met gestampte mullen of wanneer de inhoud alleen uit mullen bestond, moest dit op het vat worden aangegeven! de kwaliteit (en de prijs) waren dan uiteraard minder. In 1828 werd door de Fransman Robiquet uit het Franse meekrapcentrum, Avignon, nog een verbeterde methode uitgevonden om het kleurstofgehalte der wortels te verhogen en er een grotere hoeveelheid volwaardig pigment uit te extraheren.

Hij verwarmde daartoe de wortels eerst met een verdund zwavelzuur. Het aldus door hem verkregen produkt, dus ook een natuurlijk pigment, noemde het garancine/la garance = de meekrap) en deze naam zou ook in Nederland bekend worden."

Wordt vervolgd.

P.J.P.

DE VRAGENRUBRIEK

De vragen die in Bulletin 76 werden geplaatst hebben enorm veel reacties opgeleverd. Het is de laatste jaren niet meer gebeurd dat er zoveel brieven binnenkwamen bij het contactadres van de vragenrubriek. Dank aan alle inzenders!

Hier volgt een samenvatting van de antwoorden.

449. Willem den Hartog was een zoon van Leendert Willems Hertogh (Hertog, Hartogh, Hartog, den Hartogh, den Hertogh). Leendert werd begraven te 's-Gravendeel 11-4-1744. De moeder van Willem was Anna Jooste de Kreek, begr. 's-Gravendeel 23-3-1767, oud 84 jaar, dochter van Joost Isacks de Kreek en Neeltje Hermens Mol. Nadere gegevens over deze personen zijn te vinden in de fichescollectie van het museum.

450. Uit een familiebijbel, in het bezit van de familie De Kat, zijn de volgende gegevens betreffende de familie Schouwenburg overgenomen:

De moeder, Cornelia Kno(o)k:

"het heeft de Heer behaagt mijn liefste moeder naar een korte siekte hier uyd het tijdelijke in sijn heerelijckheid over te haale soo wij vertrouwen, op saterdagavond de klokken 7 den 3 october int jaar 1778"

De vader, Jacob Schouwenburg.

"Hij overleed op 25 november 1788 op dinsdagnacht de klok 1 uur, na een bedroefde langdurige ziekte. (Impost f. 6).

En over de kinderen:

"Hermanus Schouwenburg, geb. 9.11 savonds half zeven, op een woensdag, in het jaar 1757. Overleden na een bedroefde pokziekte op 29 april 1803 op een woensdag des namiddags vijf uur.

Jannegje Schouwenburg geboren 10 oktober 1759 (ged. 14.10) te Strijen. Op 9.7.1784 daar getrouwd met Cornelis de Kat. Overleden 10.12.1839, te half zeven ure op een woensdag, te Strijen.

Ari Schouwenburg geboren 29 oktober, savonds 10 uur op een woensdag in het jaar 1761. Trouwt Bastiegie den Boer. Deze overlijdt na een droevig kraambed van vijf dagen op 22 augustus 1794 klokke half zeven. Arie overleed op woensdagnacht de 7 februari 1805 na een droevige ziekte van 17 dagen.

Sandrina Schouwenburg geboren in 1765, op dinsdag 22 januari te 7 uur. Zij overleed op dinsdag 19 augustus 1794 om 9 uur na een ziekte van 10 dagen.

Jacob Schouwenburg geboren op maandag 29 november 1767 te 10 uur. Overleden 26 augustus 1809.

Jan Schouwenburg geboren in 't jaar 71, den 28 junius, op een vrijdagmorgen te 10 ure. Overleden in het jaar 1831 den 22 oktober smorgens om 10 uur, in den ouderdom van 80 jaar en circa 5 maanden".

452, 453 en 454. Op deze vraag zijn veel reacties binnengekomen. Veel waardevolle informatie aangaande de familie Kimmel en "de Gele Stee" te Rotterdam is doorgezonden naar de vragensteller.

Steeds opnieuw blijven er vragen binnenkomen. Hieronder volgen enige nieuwe problemen die om een oplossing vragen:

455. Ariaentge Hendriks, geb. ca. 1580, overl. 31-5-1652 te Goudswaard, tr. ca. 1605 met Claes Dirksz Wagemaker. Uit dit huwelijk tenminste twee kinderen: Hendrick Claesz Wagemaker (alias Van Rije) en Cornelis Claesz Wagemaker. Eerstgenoemde zoon was erfgenaam van Hadewij Hendriks (RA Goudswaard 1665), mogelijk een zuster van Ariaentge. Vraag: wie waren de ouders van Ariaentge Hendriks?

456. Job van Dam, geb. Strijen 17-9-1719, tr. Nieuw-Beijerland 25-9-1746 Trijntje Breur, geb. Nieuw-Beijerland 7-9-1721, dochter van Cornelis Ariens Breur en Bastiaantje Hendriks van Driel. Waar en wanneer zijn Job en Trijntje overleden? Daarnaast worden gegevens gevraagd over Cornelis Breur en Bastiaantje van Driel.

457. Gevraagd nadere gegevens over Cornelis Roos, geb. IJsselmonde 12-2-1820 en Gerrit Roos, geboren 8-11-1824 te IJsselmonde, beiden zoons van Hendrik Roos en Johanna Naaktgeboren.

458. Dirk Janse Roos, geb. Barendrecht 29-10-1719, tr. Lijntje Janse Salie, geb. IJsselmonde 3-1-1723. Hun laatste (12e) kind werd geboren op 25-8-1765 te Ridderkerk. Waar en wanneer zijn Dirk en Lijntje overleden? Wie heeft nadere gegevens over hun kinderen (met name Hendrik en Johanna).

459. Gevraagd nadere gegevens over Gerrit Roos, geb. 4-5-1797 te Goudswaard en Maaijke Roos, geb. 21-1-1802 te Goudswaard (met name huwelijk en overlijden).

Tot zover de vragenrubriek voor deze keer. Wanneer u denkt een antwoord te hebben op de hierboven gestelde vragen wordt u uitgenodigd te reageren. Ook zijn er nog steeds nieuwe vragen welkom. Deze vragen moeten betrekking hebben op de Hoeksche Waard, en mogen, naast genealogische problemen, ook betrekking hebben op andere zaken, zoals een bepaald pand, een volksverhaal, een foto enz.

De brieven kunnen worden gestuurd naar het contactadres van de Vragenrubriek: Strijensedijk 2, 3295 KM 's-Gravendeel.

AFDELING GENEALOGIE

De fichescollectie in de studiezaal groeit nog steeds. In de afgelopen periode werden fiches toegevoegd met gegevens uit de volgende bronnen:

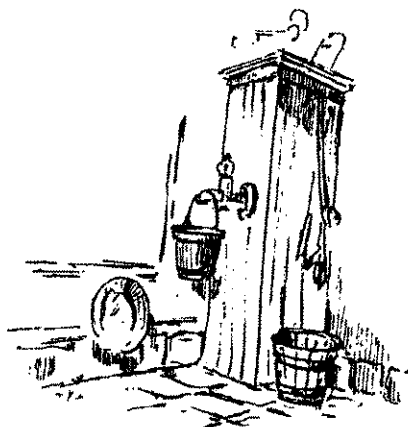
- burgerlijke stand Klaaswaal: overlijden 1832 t/m 1858;
- burgerlijke stand Sint Anthoniepolder: huwelijken 1818 t/m 1833.
- bevolkingsregister Outtershoek 19e eeuw, ca 10.000 gegevens
- doopboek Maasdam 1813 - 1904

De volgende nieuwe Streekgenealogieën (SG's) werden toegevoegd:

1252 Cleijburg
1253 van Wolferen
1254 Engels

Bestaande SG's werden uitgebreid met aanvullende gegevens. Wanneer u geïnteresseerd bent in een bepaalde familie is het best raadzaam om af en toe de betreffende Streekgenealogie eens op te vragen, want mogelijk zijn er weer belangrijke gegevens aan toegevoegd!

A.O.M.

WERKGROEP DIALECTEN

De Ups en Downs van den opperman
door P. Liefwaard

Kees Blonk was in den bouw terechtgekome. Jaere had 'ie bij de boere gewerkt, maar de tije veranderde. Je zag bekant gèên mense meer in 't land, want alles wier deur lônwerkers met grôte mesienes gedaen. Kees mos ôôk wat anders gaon doen voor de kost en gelukkig kon die bij een annermer an de slag.

In 't begin was 't hard wenne an dat vreemde werk en Kees was wel is bang dat z'm nie'goed genocht zoue vinge. Maar hij was flink bij de kracht en niet te loi en daarom kon die z'n baontjie houwe.

Hij werkte as opperman bij den bouw van een flat van wel twalef verdiepinge. Dikkels doch tie bij z'n aage: "Mijn zouwe ze van m'n leve niet in zô'n knijnehok krijge; neeë, geef mijn m'n arrebaaiershuisie maor". Toen de flat naegenocht klaor was en de mêeste bouwvakkers nae 't volgende karrewaai vertrokke, liep Kees nog 't êên en ander op te ruime. Eên van de baoze kwam naer 'em toe en zee: "Kees, op de negende vloer is nog een ressie puin blijve legge en dat mo' jij is netjies opruime. De kraon en den bouwlift zijn al weg, dus je mot 'et maor gewoon nae' benee draege". "Kom in orde baos", zee Kees, maor hij doch stiekem: "Jao, ik zel daer gekweze om al die zwaeren troep op m'n rug naer ondere te sjouwe, ik zel d'r wel wat op verzinne". Hij had erreges een ouwe houten ton zien legge en een katrol met een end touw wis' tie ôôk nog wel te vinge. Gewapend met al die spulle klom die omhông, hêemel nae de negende verdieping. wat daer lag viel 'em toch tege: stukke beton, losse stêene en nog wat anderander rommel, bij mekaor een aerdeg vrachie.

Maor Kees was nie' zôd gauw uit 't veld gesloge. Hij zette de ton op 't randjie van de staaiger, die d'r gelukkig nog stong. Toen begon die de ton vol te laoie tot 'er een kop op zat. Hij hing de katrol d'r bove, haalde 'et touw d'r deurheen en bong dat stevig an de ton en 't losse eind gooiden die nae benee. Toen klom die zelf ôôk naer ondere en gaf voorzichtig een rukkje. Maor zôd makkelijk ging dat niet, want de ton bleef waer die was.

"Wacht maor is", zee Kees en hij dee' 'et touw een paor slaege om z'n pols en gaf met alle macht een ruk. En jao hoor: de ton schoot over 't randjie en begon te daole.

Maor de ton was veel zwaerder as Kees gedocht had en veul zwaerder as hijzelf, dus hij vloog met een nôôdgang nae bove. Maor toen die zôwat bij de vijfde verdieping was, kwam die netuurlijk die ton tege en dat wier die goed gewaor! De zwaere ton klapte boven op z'n rug dattie 't wel uit kon gille van de pijn. Maor hij hieuw vast want hij doch.' A'k loslaet kenk 'et nie naevertelle". Bovenan gekomme kwam die met z'n hande tegen de katrol dat 'et vel van z'n vingers ging en terwijl was de ton met zôô 'n klap op de grond gevalle dat den boeiem d'r uit sloeg en al de puin over de grond vloog.

Toen woog die ton inêens niks meer, maor Kees wel en toen wier die fillem omgedraoid. Kees suisde met 'et touw nae benee en de ton suisde nae bove en halleverwege kwamme ze mekaor weer tege. Kees kreeg de lege ton met geweld tege z'n achterste en da' kwam lêelijk an want ze hadde allebaai de vaert t'r in.

Tenslotte sloeg de ton bove tegen de staaiger en Kees met z'n zere lijf tege de grond tusse de puin.

Van de schrik en de pijn liet 'ie toen 'et touw los, maor toen kwam die ton weer nae benee zaale. Die kreeg Kees toen nog is een keer op z'n pet, zôôdat 'ie nog een gat in z'n hôôd en een hersenschudding opliep.

Een klaain hortie laeter wier die gevonge en rap nae 't ziekehuis gebrocht.

Daer hebbe z'm weer wat opgelapt, maor hij heb nog wel drie maande thuisgeloop voordat 'ie weer ietewat kon doen. En den ouwe?

Neeë, den ouwe is Kees nooit meer geworre.

HOEKSCHEWAARDSE SPREEKWOORDEN EN GEZEGDEN IN DIALECT.

- Ga nou maar is bij je *aaige* vandaen. = Neem eens een voorbeeld aan jezelf.

- *Aaige* wetes. Je moet het zelf maar weten, maar ik zou 't niet doen.

- Waer hebbie dat *uit de lappe gestoord*? Waar heb je dat kunnen vinden?

-Hoe kom een *aap aan vlooi*e? Antwoord op de vraag: "Waar heb je dat op de kop kunnen tikken?". Het antwoord is dus: "Daar heb je niks mee te maken".

-Hij werkt of tie in 't *angenome* staat. Hij wil dat werk snel klaar hebben. Angenome werk is niet in uurloon.

-Hij komt op zijn *anker* te land. Door eigen schuld mislukken. "Aaige schuld, dikke bult."

-Hij zit een *aap* te vlooiën. Hij verricht nutteloos werk. Er wordt wel bijgezegd: "En jij mag de zak ophouwe".

-Je hoef een *aap* gêên klimme te leren. Waar je mee geboren bent behoef je net te leren.

- Zôô grôôs as een *bezem*. (Zôô grôôs as een smid.) Ergens trots op zijn.

-Ik zit altijd op zolder as 't *brij* regent. Ik heb nooit geluk of een meevaller.

- As 't *brij* regent heb ieder een lepel nodig. Als ergens veel behoefte aan bestaat is het slecht te krijgen.

- Hij is van *de bêên*. Hij kan niet verder. Heb gêên bêên om bij te zette.

- Hij heb niks voor 't gat te *binge*. Hij kan het noodlot niet tegenhouden, door gebrek aan middelen.

-Hij heb niks om *bij te zetten*. Hij heeft geen kracht meer om vol te houden. De knecht lôôpt voor den *baas* uit, dan krije we slecht weer.

Als de knecht het beter weet dan de baas en het werk moet regelen, kan het met de baas tot onenigheid komen, dat is slecht voor het bedrijf.

- 't Ken altijd gêên *butter* likke weze. Het gaat niet altijd voor de wind. Na goeie tijden kunnen er moeilijke perioden aanbreken.

-Hang tur je *bast* maar in. Werk maar (lichamelijk) zo hard je kunt. (Bast is grove benaming van lichaam.)

- Wat je zittende doet wordt je schijtende *belôônd*. Grove aansporing om het werk staande en niet zittende te verrichten.

- Deur den *baerd* praten. Met nadruk zeggen wat men denkt of wil.

- 't Is hange of *branden*. Wat er ook gebeurt, goed aflopen doet het niet, zonder risico's te nemen.

- Hij was *bon-of*. Hij had veel geluk, goed-af.

- *Bollefooi* = bonnefooi. Hij deed het op ten bollefooi, op goed geluk.

W.R.

AANWINSTEN

Als de stroom aanwinsten blijft zoals die in de afgelopen jaren was (en er is geen reden om anders te veronderstellen), zal het Streekmuseum er op een gegeven moment niet aan kunnen ontkomen om met wisselende opstellingen te gaan werken. Het is soms nu al moeilijk om alle ontvangen voorwerpen een plaats in het museum te geven.

Een oplossing is dan om voorwerpen op te slaan en te zijner tijd ten toon te stellen. Als u dus door u geschonken zaken niet terug kunt vinden, dan zijn ze in het magazijn terecht gekomen en worden ze later opgesteld in het museum. En wie weet, komt er nog eens een uitbreiding van de museumruimte.

Wat is er deze periode weer ontvangen? Veel! De volgende opsommingen geven dit goed aan.

De collectie landbouwgereedschappen in "Oost-Leeuwenstein" werd aangevuld met: een aardappelriek, een sikkel, een aanzetsteen voor een zeis, een modderloet (om bagger mee op een slootkant te trekken), een pikhouweel, een disteltrekker, een schoffel op lange steel om het loof van bieten te verwijderen en een drietand.

Ook de ambachten deden weer mee: 6 schoenleesten en een dubbele koehoorn voor de schoenmakerswerkplaats, een lange rijschaaf, twee lange houtboren, een lange metaalbeitel en enkele houtbeitels, twee mesaanzetstaven, een kelderwinde (beter bekend als "kelderwing") en een vaste verstekhaak voor de timmermanswerkplaats.

Een ruim aanbod aan huishoudelijke voorwerpen ditmaal: een kistje met knopen, een kop en schotel, een haardstel, een ragebol, een mattenklopper, een kookstel en een onderzetter, een koperen handpomp, twee metalen schalen, een groente-emmer, een oliebusje, een emaille steelpantje en enkele schalen, een rauwkostmolen, een botervlootwarmer, een dozijn zilveren theelepeltjes (volgens het zilvermerk uit 1919) en een suikerschip

(1925), een Rex inmaakweckketel, een verchromd zoutvaatje, zeep, twee kachelpoken, een elektrisch kookplaatje en twee beddekruiken.

Een zwart pak, een hoge hoed en een doosje met schoolhandwerk (o.a. merklappen) vormen de aanwinsten bij de kleding en textiel.

Bijzondere schenkingen voor het streekarchief vormde de 70 (bouw)tekeningen uit 1913 van de watertoren te 's-Gravendeel met het leidingennet van de Kilwaterleiding en een statenbijbel uit 1643 met genealogische gegevens. Daarnaast werd ontvangen: een boekje winteravondvertellingen door H.C. Andersen, zeven gedichtenbundels en een debiteurenboek van Koni 1939/1940.

De laatste (lange) opsomming geeft de overige schenkingen weer: een hengel, vier tegeltableaus, een winkelweegschaal, vier deurhaken, twee jachtgeweren, een paar rijwielhandkappen, een fototoestel, 15 brillen, een schrijfmachine, twee petroleumlantaarns, een vlag van de Bijzondere Vrijwillige Landstorm Zuidzijde, Nieuw-Beijerland, een rekenmachientje, miniaturen van een bakkerskar, een haringkar en een oud-Hollandse boerenwagen. De rij sluit tenslotte met een metalen speelgoedauto.

Namens allen die plezier beleven aan het bekijken van de oude voorwerpen in het Streekmuseum, bedanken wij de gevers van de hiervoor genoemde zaken hartelijk.

R. v. d. W.

BOKKIE SPRINGEN EN BEVRIJDINGSESTAFETTE: OP DE LAGERE SCHOOL

door J. in 't Veld (vervolg op "Schoolmelk en klok kijken in Westmaas" in het vorige bulletin)

Voor "gedrag zonder cijfer" kwam "gedrag en vlijt met cijfer" in de plaats, bij een juffrouw in het donkere lokaal van de eerste klas aan de Smitsweg: de Christelijke Nationale School van bovenmeester Ter Haar.

In de gang hing het bord ter herinnering aan het stichtingsjaar: 1881. Afgezien van de donkerte van het op het noorden gelegen 1e klas-lokaal was het geen al te ongunstige overgang.

In één opzicht was de verandering zelfs zeer gunstig: zo er al schoolmelk was, er zat in ieder geval geen ijs op.

We leerden de letters van het alfabet te schrijven, op overtrekpapier. Met behulp van "aap-noot-mies". Ook toen de inktpot van Jan de Koomen omgevallen was en zowel aap als noot als mies geheel zwart geworden waren.

Elke ochtend stonden we, voor het begin van de les, op het schoolplein in de rij, van klein naar groot, klas voor klas, de hand van onze klasgenoot gevat. De schelle fluit van de bovenmeester gaf het signaal tot de afmars. Maar dan moest het eerst stil zijn. Oh wee, als je 't ongeluk had dat je klein van stuk was, maar toch goed gebekt: "Zó'n ventje en zó'n waffel", klonk het dan.

Daarbij vergrootte de afstand tussen de als wafels van een ijsco geplaatste handen met minstens een factor drie.

En als je dat ventje was, dan wist je dus dat iedereen in de rij wist dat jij een "grote waffel" had.

Hoewel ook in het lokaal van de tweede en derde klas de onderkant van het raamkozijn op tamelijk grote hoogte zat, was het er binnen aanzienlijk lichter. De drie lokalen voor de tweede tot en met achtste klas lagen op het zuiden, aan het andere uiteinde van het gebouw.

Dat belette juffrouw Kloet niet om ons binnen vandaan goed te kunnen volgen als we buiten aan gymnastiek deden: bokkie springen.

Het einde van de les besloot ze, de handen wringend, met het op marstempo gebeden "Onze Vader". Het hoefde geen verbazing te wekken dat zij een plek gekregen had op de school van bovenmeester Ter Haar: hun pedagogische inzichten kwamen sterk met elkaar overeen. Zij leerde ons de eerste beginselen van rekenen en taal. In de vierde en vijfde klas zette meester Van der Velden dat voort. Maar ook had hij in de gaten dat we het alsmaar lopen maar zo-zo vonden. we waren tien en we wilden fietsen. De nieuwe, lange en nogal bleke, maar ook wel aardige meester leerde ons hoe we de banden van onze pas verworven fiets moesten oppompen: vóór hoefde er minder lucht in dan achter.

Orde houden lukte hem redelijk, maar toen de bijna even lange Corsie Bijl zich met hand en tand verzette tegen een volgens hem onterechte behandeling, moest de bovenmeester er aan te pas komen. Dat werkte op Corsie alleen maar als een rode lap op een stier in het Munnikenland.

Tegenover de kleine, persoonlijke, onterecht geachte bejegening staat de grote, collectieve onrechtmatigheid: oorlog. Of de fikse aanvaring tussen Corsie en de meesters bijgelegd was, werd niet echt duidelijk.

De grote, collectieve onrechtmatigheid, de oorlog, lag toen tien jaar achter... nee, niet achter ons, want "ons" bestond nog niet toen de bevrijders uit het land waar later de "Batavenzonen" heen gingen, vertrokken waren.

Onze ouders en de meesters vonden echter wel dat we dat voor hen heuglijke feit moesten meevieren. Ook al hadden we geen idee waarover het ging. Met de hele klas gingen we daarom naar Concordia toen daar "10 jaar bevrijding" gevierd werd. De hele zaal was feestelijk versierd en alle klassen van zowel de Openbare als de Christelijke school waren aanwezig. Gezeten aan een lange tafel voor het podium, temidden van de wethouders en overige gemeenteraadsleden, vertelde burgemeester De Jong over oorlog en over bevrijding.

Ik deed m'n best om me er toch iets bij voor te stellen. Was "oorlog" zo iets als de aanvaring tussen Corsie Bijl en meester Van der Velden, maar dan in het groot, op alle scholen en in alle klassen, in de hele Hoeksche Waard? En bevrijding? Was bevrijding zo iets als geen vieze, bevroren schoolmelk meer hoeven drinken, niet alleen vandaag niet, maar nooit meer?

Als dat ermee bedoeld werd, dan vond ik het die rood-wit-blauwe vlag dubbel en dwars waard, zoals die door estafettelopers van Klaaswaal naar Westmaas was gebracht, om door enkelen van ons aan in Mijnsheerenland klaar staande lopers te worden overgedragen.

Zo ging hij alle Hoekschewaardse gemeenten langs. We kregen allemaal een rond, rood-wit herdenkingsbordje:

"1945 Bevrijding. Wilt al U dagen Dit wonder bysonder gedencken toch. 1955".

De in dit bulletin afgedrukte fraaie tekeningen zijn gemaakt door Peter van der Kroef uit Gouda. Hij is in de afgelopen winter verschillende keren in het Streekmuseum geweest om tekeningen en aquarellen te maken van binnen en buiten het museum. Hij heeft dit met veel plezier gedaan en daarom een aantal tekeningen ter beschikking gesteld voor publicatie in het bulletin.

Peter van der Kroef (geboren in 1947) kreeg zijn opleiding aan de Keramische Afdeling van de Technische School in Gouda. In 1963 trad hij in dienst bij een gerenommeerd aardewerkbedrijf, waar hij zich door middel van een gedegen opleiding binnen het bedrijf verder bekwaamde in alle facetten van het beschilderen van keramiek met Jugendstildecoraties. Daarnaast volgde hij de Avondacademie van Beeldende Kunsten te Rotterdam.

Als keramisch vormgever ontwierp hij o.a. voor Shell, KLM en Wereld Natuur Fonds.

Als vrij kunstenaar (niet meer in dienst van een bedrijf) maakt hij tijdens reizen, aquarellen in binnen- en buitenland. De overweldigende natuur in Noorwegen vormt hierbij een belangrijke inspiratiebron. Dichter bij huis komen de aspecten van het Hollandse landschap nadrukkelijk in zijn werk naar voren. Hij had o.a. tentoonstellingen bij Moret Ernst & Young en het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Thans is hij vooral actief als schilder en tekenaar van stadsgezichten, woningen, bedrijfspanden en interieurs.